

Richard Tauber, 16. maj 1891 – 8. januar 1948

Mit hjem, min tid

Det begyndte i foråret 1947, hvor passagerskibet ”Tjaldur” havde nogle store kasser med til vores adresse, Yviri við Strond, Faroe Islands. Da fragtmanden havde afleveret dem, begyndte far at pakke ud med stor nænsomhed. Det, der befandt sig kasserne var svøbt i engelske aviser, der bredte sig ud over gulvet.

Det viste sig at være grammofonplader. Lakplader var det. Der var omkring tredive i hver kasse. Pladerne var blevet sendt fra London til Færøerne og havde først været i København for at blive afskibet med ”Tjaldur” helt op til os. Jeg blev grebet af min fars glæde og satte mig med ham og mor for at lytte til, hvad der ville komme ud af grammofonstiften.

Siden den forårsdag i Tórshavn har den østrigske tenor Richard Tauber været en del af mit liv. Jeg var da otte år.

Dér, i stuen i Tórshavn, med edderfuglene gyngende ude på Atlanterhavet, der den dag var venligt og nøjedes med at sende blide skumsprøjt op over de store sten, der afsluttede vores have, der slet ikke var en have, men en mark, dér skulle Richard Tauber blive et livslangt fælles anliggende for mig og min familie. Dengang troede jeg, at vort lille eksklusive selskab mere eller mindre var alene om at dyrke ham. Jeg troede, at Tauber var en sanger, som min far havde fundet og som ikke ret mange kendte. Det gjorde de heller ikke i Tórshavn, men ellers tog jeg meget fejl.

Nu er det otteoghalvtreds år siden. Min bror og jeg deler stadig Tauber fascinationen, og han opbevarer de gamle, skrøbelige plader fra dengang. For bror og søster er Tauber blevet et bindeled til *anno dazumal*, til Wien, til Dresden, Berlin, London, til tiden på Færøerne, til operetternes romantiske verden, *die Fledermaus, der Zigeunerbaron, die Lustige Witwe, das Land des Lächelns, Gräfin Mariza, der Opernball, ein Walzertraum, der Vogelhändler*, og naturligvis den sang, der for altid er forbundet med ham, sangen som Lehár skabte til ham, *Dein ist mein ganzes Herz*.

Langt senere, efter fars død, begreb jeg først for alvor Taubers format. Det viste sig, at han havde indspillet mere end tusind plader. Med internettets hjælp blev det let at søge flere informationer om ham, og der åbenbarede sig en verden, der stadig ærer hans kunst og hans uforlignelige stemme.

Min fars gamle plader rummede fortrinsvis numre fra operetter, men der var også nogle Schubert Lieder, blandt andet uddrag fra *die schöne Müllerin*, og hans stemme var den, der først bragte mig Schubert til hjerte.

Tauber var en af sin tids fineste Mozart fortolkere. Hans operadebut fandt sted i Chemnitz Stadtteater 2. marts 1913, hvor han sang *Tamino i Tryllefløjten* og hans allersidste optræden var også i en Mozartopera som Ottavio i *Don Giovanni* den 27. september 1947 i Covent Garden. Han var da dødssyg af kræft og døde to måneder senere.

Richard Denemy, født 1891

Knap er forestillingen forbi, før skuespillerinden, Elisabeth Denemy, hjulpet af en kollega, i hast forlader teatret og tyve minutter senere nedkommer med en søn. I ni måneder har hun formået af skjule sin graviditet og gennemføre sine roller på Landestheater Linz, hvor hun er engageret. Elisabeth er ved at være for gammel til de ungpigeroller, hun plejer at spille og er bange for at blive afskediget. Det bliver hun heller ikke i første omgang. Teatrets ledelse beslutter at beholde hende, da hun ikke har belastet forestillingerne med sygefravær. Slem nok er det dog at være enlig mor, hun må bestandigt tænke på økonomien, og har knap råd til at få drengen passet, når hun skal på turne med teatret.

Tvunget af økonomisk usikkerhed skriver hun et brev om hjælp til drengens far, med hvem hun i sin tid havde et one night stand eventyr, da han gæstede Linz som skuespiller. Richard Anton Tauber, der er fjorten år yngre end Elisabeth, bliver unægtelig noget overrasket, da han erfarer sit faderskab, men påtager sig at bidrage økonomisk til drengens underhold, hvad der naturligvis er en umådelig lettelse for Elisabeth. Men da hun alligevel bliver afskediget fra teatret i Linz, truer økonomien med at bryde helt sammen. Hun er nu halvtreds, og unge kræfter står i kø for at overtage hendes roller. Elisabeth overtaler Richard Anton til at tage drengen til sig et stykke tid indtil Elisabeth forhåbentlig har fundet sig et nyt levebrød. Nølende henter Richard Anton sin søn til Prag, hvor han

er leder af Neues Deutsche Theater, som finansieres af byens formuende jøder. Da er Richard syv år.

Men i 1900 forlader faderen Prag til fordel for et engagement i Berlin. Dér kan han ikke have drengen hos sig, altså må han igen passes af sin mor, som i mellemtiden har haft heldet med sig og er blevet engageret til at spille ” moderlige roller” i Landestheater i Salzburg. Hun får drengen i pleje i nærheden af Salzburg. Først i 1903, da Richard Anton får rang af hofskuespiller, og senere bliver direktør ved Wiesbadener Theater, tager han sønnen til sig igen.

En usikker barndom er det for barnet. Forældrene er hver for sig optaget af deres egne karrierer, og der mangler en sikker forankring i drengens tilværelse. Til gengæld suger han til overflod scenekunsten i alle dens nuancer til sig.

Ingen kan ane, hvor fatalt det senere skal blive for Richard Tauber, at hans far er jøde.

Ungdom, undervisning, gennembrud og roller 1903 – 1920

Fra Richards tolvte år begynder tilværelsen at blive mere stabil. Han er nu ikke mere en lille dreng, der skal passes. Han får en regelmæssig skolegang, han får sit eget værelse i faderens og hans nye kones store hus. Teateret trækker, især sangerne, og i særdeleshed en bestemt sanger: Heinrich Hensel, der synger Wagners helteroller. Richard modtager klaverundervisning og viser så stort talent, at faderen mener, han bør følge denne vej. Men det er sanger, han vil være, og dog er de første skridt mod hans senere verdenskarriere fulde af tragikomik. I stedet for lektier læser han partiturer, han lærer sig librettoerne til Wagners operaer udenad, han forsømmer skolen, får dårlige karakterer, og bliver som sekstenårig smidt ud af gymnasiet.

I disse tidlige år hænder der ham noget, der skal blive af afgørende betydning for hans forhold til kvinder. Inden faderen gifter sig kommer og går en del veninder. En af disse optræder moderligt og opmærksomt over for drengen i de år, hvor han kun kommer på besøg i huset. Richard ender i hendes seng, noget han først mange år senere betror sin psykoanalytiker, idet han mener sig at være impotent og står over for et giftermål.

Ved faderen noget? Måske og måske ikke. Tilsyneladende får Richard Anton gjort sønnen angst for seksuel omgang med kvinder. Det bliver et traume for Richard Tauber, der i hele sin senere karriere tiljubles af kvinder, som han bedårer med sin sang. Han bliver nødt til at skjule – og også betale for, at hans hemmelighed ikke bliver offentligt kendt. Det vil være en katastrofe. Det skal nødigt offentliggøres, at han, der får kvinder til at dåne når han synger, *Gern hab ich die Frau'n geküsst*, ikke kan være mand for en kvinde.

Richard Anton mener, det er på tide at sønnen finder ud af hvad han vil og ser gerne at han skaber sig en karriere som musiker, eventuelt også som dirigent. Men Richard vil synge, han vil ikke dirigere små inferiøre orkestre ude i Østrigs provinser. Han kommer til at gøre begge dele, men da er det ikke inferiøre orkestre, han dirigerer, da er det i spidsen for London Philharmonikerne.

Han får en aftale i stand om en foresyngen hos en af faderens venner i Wien, og vælger, inspireret af sit idol, heltetenoren Hensel, at synge Gralsfortællingen fra Lohengrin. Vennen skriver til faderen, ”For guds skyld, Richard, lad aldrig din søn blive sanger. Der er absolut ingen stemme at bygge på.”

Denne dom er ikke helt så ubegribelig som den kan synes, for Richards stemme er alt andet end heltetenorens. Hvis hans elskede forbillede Hensel havde sunget Mozart i stedet for Wagner, ville Richard Taubers gennembrud sandsynligvis have fundet sted langt tidligere, fordi han stemmes magi ville være blevet erkendt som unik i alle andre verdener end netop Wagners.

Og dog lader hans sande stemme, den uforlignelige Belcanto, sig allerede høre i 1909, mellem venner, og på et sted, hvor han ikke skal præstere noget. Richard deltager i et lille selskab, bestående af faderens venner. De sidder på deres stamcafé, ”Krone,” der er tilholdsted for Wiesbadens Hofskuespillere. Man har foretaget en kort sejltur på Rhinen, man har lagt til ved Assmanshausen, og sidder nu gemytligt og nyder solen og vinen. Faderen fortæller stolt, at søn Richard engang vil blive en berømt dirigent. Vennerne siger leende, at de synes han mere ligner en teologistuderende. Mange år senere erindrer en af deltagerne denne sammenkomst sådan:

”Det var en solrig eftermiddag. Vi sad alle uden for på terrassen. Ude på Rhinen sejlede en udflugtsdamper forbi. Vinen var god, og snart

begyndte vi at synge. Pludselig løftede en stemme sig. Den havde en særlig magi, den var blød og lysende. Vi tav og lyttede fascineret. Det var vores søn, Richard, der sang. Vi bestormede den unge mand om at lade dirigentløbehanen sejle sin egne sø. Han skulle da være sanger, intet andet! Han rystede på hovedet og fortalte os, at han havde konsulteret eksperter. Desværre duede hans stemme ikke.”

Dirigent skal han være, og faderen sender ham til konservatoriet i Freiburg, hvor han studerer klaver, komposition, direktion og klaver. Han er højt begavet i alle tre discipliner. Efter et kort studium af et partitur, kan han dirigere stykket udenad. På en halv times tid kan han komponere en sang, og han kan til hver en tid akkompagnere på klaveret.

I Freiburg smiler lykken til ham. Sammen med sine værter unge datter deltager han i en musikalsk sammenkomst. Hun spiller, han synger. Som sædvanligt Wagner. Til stede er en bekendt af sangpædagogen Carl Beines, der bor i Freiburg. Beines bekendt tilråder Richard at opsøge professoren og lave en forsyngen for ham.

Næste formiddag står Richard uden for Carl Beines dør uden aftale og ringer på. Beines er bøs, hvad ligner det at komme masende, han har gang i en elev, en anden sidder og venter. Men skæbnen vil, at nu er det nu. Richard får foretræde, og råber som sædvanligt en Wagnerarie ud i rummet, Beines holder sig for ørerne og brøler, ”stop den larm!” Men han har hørt noget, ingen andre af Taubers tidligere pædagoger har hørt bag den anstrengte skrålen. Han hører Taubers virkelige stemme. Glemte er den stakkels elev, der nu har ventet i to timer og som bliver sendt hjem med et ”kom igen i morgen engang.” Professoren lokker Taubers Belcanto frem, han lister med stemmens lyriske glans, den bløde timbre med den bagvedliggende styrke. ”Jeg vil gøre en Caruso ud af dig,” siger han. Her begynder Richard Taubers vej mod stjernerne. To gange ugentligt møder han op hos Beines, synger skalaer, øver sig hjemme, og for hver dag bryder hans egen klangfarve mere og mere igennem. Han står for evigt i taknemmelighedsgæld til sin lærer, som han senere er i stand til at hjælpe økonomisk. Beines kører ham i stram snor og tillader ham først at optræde offentligt efter to års undervisning.

Richards første store scenedebut finder sted i Chemnitz den 2. marts 1913. Det er som *Tamino* i Mozarts opera *Trylleflojten*. Her annonceres han under navnet Richard Tauber, idet Richard Anton har adopteret ham i begyndelsen af året. Hans succes er så stor, at han

omgående bliver hentet til Dresdens opera og engageret på en femårig kontrakt som ”Königlicher Hofopernsänger. Her synger han blandt andet Max i *der Freischütz*, Matthias i *der Evangelimann*, grev Almaviva i *Barberen i Sevilla*, Alfredo i *la Traviata* og Ottavio i *Don Giovanni*.

Da krigen udbræder i juli 1914 bliver Richard Tauber indkaldt, men kasseres som ikke krigsduelig. ”Auf einem Auge fast blind, deshalb unfähig, auf einem möglichen Feind zu zielen, oder den gar zu treffen.” Vi ved ikke meget om Taubers politiske ståsted i en tid, hvor krigseuforien er fremherskende, men det er overordentligt sandsynligt, at han allerhelst vil holde sig helt uden for enhver politisk retning. Han er sanger, resten må verden om. Og synge kan man vel altid, uanset om der er krig. Han begynder at interessere sig for sit udseende. Rollernes omfang tager til, og han er en slank, blond, ung mand, han forstår at bevæge sig frit og smidigt på en scene. Men uden for scenen! Man må korse sig, som en af hans venner påtaler. ”Du ligner en kedsommelig bogholder, tag dog de der tykke briller af, du er berømt nu, smid de briller og brug en monokel i stedet.”

Den monokel, tilligemed hans elegante fremtoning herefter, bliver Taubers stil. Og trods det dårlige syn har han en fænomenale evne til at tilegne sig et partitur udenad på meget kort tid. Der er mange anekdoter i omløb om hans virke som SOS tenoren, der med et døgn varsel kan springe ind og erstatte en sygemeldt tenor. Han er ovenikøbet en tenor, der kan akkompagnere sig selv, som det sker ved en feberredning i Dresden, hvor både tenoren og den pianist, der skal akkompagnere, lægger sig syge. Tauber kender ikke stykket, men sætter sig ved flygelet og indstuderer stykket, hvorefter han går på scenen og afvikler programmet.

1920 – 1933. Efterkrigstid, giftermål, mødet med Franz Léhar

Den store krig er forbi. Verden er af lave. Kejserriget er brudt sammen, overalt er der magtkampe, også i Dresdner Hofoper, hvor der kommer en ny ledelse, som Richard ikke sympatiserer med.

Da hans fem års kontrakt med Dresden udløber i 1918, synger han de følgende år blandt andet i Berliner Staatsoper, og udnævnes til

Preussischen Kammersänger efter at have sunget *Alfredo* i *La Traviata*. I en avisomtale, ved kritikeren ikke, hvor tæt han er på sandheden, da han begejstret skriver,

”Der Herr Tauber singt, als hätte er zeitlebens nirgens woanders als zwischen Kulissen und dem bleckenden Rachen des Ungeheurs Publikum gelebt, so bewegte sich der junge Künstler auf der Bühne, ein echtes Theaterblut.“

Men Berlin er ikke til at kende igen. Ingenting er som før. Der er generalstrejke, der finder gadekampe sted, Rosa Luxemburg myrdes, et nyt parti, der kalder sig NSDAP, havde set dagens lys i 1918 og medlem nummer syv er en landsmand til Tauber. Men karrieren må passes, og Tauber forlader for en tid Berlin og får engagementer både på Wiens Volksoper og Staatsoper.

Bad Ischl ligger i bekvem afstand fra Wien. Dér bor om sommeren alle, der er noget. Dér mødes den kunstneriske elite og deres fruer og de små soubretter, der gerne engang selv vil være fine fruer. Morgen og eftermiddag lader man sig se på Konditorie Zauner til kaffe og kage, om aftenen fører man sig selskabeligt frem i de store villaer til vin, sang og poesi. I 1920erne er Richard Tauber med stormskridt på vej mod en plads på kunstens tinder i Tyskland og Østrig. Også han tager til Bad Ischl når han vil rekreere sig og lade sig se. Han kender Franz Lehár af navn, og nu, en sommernat i 1921, hvor han inviteres ud i den Lehárske villa, bliver deres samarbejde til. Den allerførste ”Tauberlied” kreeres denne nat. Og derefter bliver Lehár - Tauber duoen en slags institution.

Kunstnerisk og økonomisk går de deres sejrsgang verden over. Det er langt mere indbringende at synge operette end opera. Det siger Tauber ligeud. Nogle rynker på næsen. Der Herr Kammersänger prostituerer sig! Man kan ikke færdes både i operaens og den lettere musiks verden. Man kan ikke både synge Beethoven, Verdi, Mozart og Schubert, og regne med at blive respekteret, når man også giver den som Graf Danilo i den glade enke eller prins Sou-Chong i *das Land des Lächelns*. Men Der Kammersänger ved hvad han gør. Hans musikalitet og aldrig svigtende omsorg for ægthed i udtrykket, løfter Léhars operetter op i en sfære, der gør dem til mere end indsmigrende døgnfluer. Lehár er lykkelig. Tauber ligeså, og hans popularitet er uden ende. Folk på gaden i Wien og Berlin synger ”Oh Tauber, mein Tauber, wie lieb Ich dich.“ Han bliver kult.

Og dér, under den galopperende efterkrigs inflation, begynder Tauber, tvunget af omstændighederne, at lade sig betale kontant. En vane, han beholder indtil han må gå i eksil. Kontrakter og royalties er ikke noget for ham. Rigtige penge, her og nu, det ved man hvad er. Han bliver mangemillionær, har bil og privatchauffør, har dyre vaner og en mængde mennesker omkring sig, der lukrerer på hans generøsitet. En af disse, bliver til alt uheld hans hustru.

”Na und! Dann singt Ich doch etwas,” siger han med en latter, når kontantbeholdningerne bliver små. Og det gør han. Synger med glæde, og holder dermed liv i en horde, der lader sig underholde af ham. Blandt disse bliver den absolut dyreste Carlotta Vanconti, der har ladet sig skille fra sin første mand, som hun udlægger som italiensk greve. Det er han ikke, viser det sig, da vielsespapirerne skal udskrives. Han er en helt almindelig sydtirolsk købmand. Tauber studser, men hvad: han elsker jo blondinen, som han træffer ved et tilfælde, idet han med en ven besøger Theater an der Wien for at høre sopranen Lea Seidl synge. Hun er imidlertid blevet syg, Vanconti erstatter hende og Tauber keder sig. Damen har ingen stemme, ingen sceneudstråling, ingenting at byde på, og han siger til vennen, at han går i pausen. Vennen overtaler ham til at bæere sangerinden med et besøg i garderoben, Tauber er en høflig mand, så det gør han. Og så klapper fælden. For Vanconti aner storvildt, og smigre kan hun, så han glemmer alt om hendes manglende kunstneriske færdigheder. Snart er Richard indhyllet i blondinens kærlige omsorg for hans ve og vel, snart betaler han hendes smykker tilbage fra pantelånere, snart er han sikker på, at han elsker hende. De gifter sig.

Efter et halvt år i stjerneglans, pelse, fester, boliger og hoteller i og udenfor Wien, underskriver han et sælsomt dokument, der giver hende ret til at have elskere og ret til at færdes som det passer hende. Udadtil holder de facaden. Så naivt uskyldig Richard end er, indser han at dette ægteskab kan komme til at koste ham om ikke livet, så dog både penge og omdømme. Han søger psykoanalytisk behandling hos Freud i Berggasse, i dybeste diskretion, men noget slipper naturligvis ud. Han har ikke ”på normal vis” kunnet opfylde sine ægteskabelige pligter. Han køber Carlotta til tavshed og de enes om at skilles under foregivende af, at han har været hende utro! De skilles i 1929. Blondinen meget rigere end hun vel nogensinde kunne forestille sig, Tauber noget fattigere end han bryder sig om.

Fra 1928 til 1929 synger han Goethe i Lehárs *Friederike* på Berlins Metropol Theater med Käthe Dorsch i titelrollen som Friederike. Lehár står selv på dirigentpodiet. Men Tauber er plaget af andre bekymringer end den monstrøse betaling til Carlotta. Der har været et par aflysninger, med erstatningsforestillinger naturligvis, was anders? man svigter vel ikke sit publikum! Et tilbagevendende halsonde piner ham. Den hidtil altid fungerende stemme er begyndt lejlighedsvist at svigte. Den er overbelastet, der må hvile til, siger lægen, og i januar 1929 bryder han sammen efter forestillingen. Han falder om i kulissen. Man har aftale om hundrede forestillinger, alle udsolgte. Katastrofe både for ham personligt og for forestillingen.

Stemmen er borte, han kan ikke bevæge sig og må bæres til sit hotel. Dér ligger han i ugevis, lammet af et anfald af leddegigt. Uden sang, ingen penge. Han er nedtrykt, bekymret både for sig selv og for alle sine udgifter: chauffør, sekretær, villaer i Berlin og Wien, hotel Adlon, som han bebor, er ikke billigt heller.

En læge råder ham til et kurophold på Bad Pistyan i Tjekkoslaviet. Dér blev han selv behandlet med godt resultat. Tauber lader sig transportere dertil. Imens går rygterne. Det er sikkert slet ikke leddegigt. Es ist sicher was ganz anderes! Der Herr Kammersänger liebt ja die Frauen so sehr. Det er nok syfilis. Tauber hører naturligvis rygterne og læser om sig selv i aviserne. Han føler sig stolt over sit image. Han får det bedre, prøver forsigtigt stemmen efter en måneds tid, og giver en afskedskoncert i kurstedets have, inden han drager til Berlin for atter at indtage sin plads i verden. Han er nu otteogtredive år, ikke mere så bevægelig som før, lidt for tyk er han også blevet med årene, og hans hænder er ophovnede og en anelse forkrøblede af sygdommen. Men viljen til at synge, munterhed og glæde ved livet ejer hans stadig.

Han genoptager sin rolle som Goethe og sideløbende hermed har han engagementer på Grand Opera i Paris, hvor han synger Florestan i Beethovens *Fidelio* og Don Ottavio i Mozarts *Don Giovanni*. I 1930 synger han *Das Land des Lächelns* til sejr i Wien. I Berlin uropføres året efter Lehár- operetten *Schön ist die Welt* med Tauber i hovedrollen. Han arbejder med indspilning af film og indsynger et væld af plader. Han modtages som verdensstjerne i London og synger *Das Land des Lächelns*.

Hvad tænker han om den politiske uro, der hersker om ham? Anfægter den stigende vold og hetz mod jøder ham? Får det ham til at

overveje sin egen situation? Eller tror han sig urørlig? Folket elsker ham jo, han er beskyttet af deres kærlighed. Han har opnået en status, der sætter ham lidt uden for virkeligheden, han er så feteret, så vant til at sætte sit stempel på alt og alle, så vant til at få sin vilje, så omgivet af følgagtige mennesker, der har gjort sig til afhængige snyltere på hans renommé og penge.

Trods sin politiske naivitet og trods sin tro på egne urørlighed i det nye tyske regime, må han alligevel have følt en nagende bekymring. På et eller andet tidspunkt mellem den første januar og den niende oktober 1933, har han for en sikkerheds skyld ladet sig døbe igen i Linz i den katolske tro. I ”teknisk” forstand er Richard Tauber overhovedet ikke jøde. Jøde er man i mødrene linje, og Richards mor er Østrigsk katolik. Det burde følgelig ikke have haft konsekvenser, at hans jødiske far adopterede ham og gav ham sit navn. Men sådan ser nazisterne ikke på sagen Tauber. Faderens herkomst er en kærkommen anledning til at vise et godt eksempel og få den berømte tenor slået i hartkorn med mange andre jødiske kunstnere, der ifølge regimet sad på hele den intellektuelle og kunstneriske scene i Tyskland.

Tauber ved ikke, at han allerede er arkiveret hos Staatskommisær Hans Hinkel, også generalsekretær for die Reichkulturkammer, under disse betegnelser: ”Typisk jødisk pauseklovn. Bør udryddes som et skadedyr.

Men hvad angår dog den politiske tummel egentlig Tauber? Han er jo østriger, ikke tysker, han er døbt og slet ikke jøde.

Den 9. marts 1933 indhenter historien ham. Da får han det nazistiske sindelag at føle. Han står i Admiralpalast og skal synge, da et kor i brune skjorter taktfast råber; ”væk med jøder fra scenen!” Folk i parkettet trykker sig.

Forestillingen er slut, før den er begyndt. Tauber fatter intet, og bliver vred. Han henvender sig med al sin pondus til arbejdsminister Franz Selte og klager over denne behandling. Han vil vide grunden! Arbejdsministeren er tilsyneladende en flink og forstående mand og beklager optrinet i Admiralpalast, og bedyrer, at der Herr Kammersänger roligt kan fortsætte sin seriøse optræden. Det vil sige opera og lieder. Med operetter er det slut i det Tredje Rige: hele den berlinske teaterscene er befolket af jøder; og det kan man ikke længere tolerere. Som tegn på sin gode vilje inviterer Franz Selte Tauber til middag i Berlins bedste restaurant, Kempinski på

Kurfürstendamm. Ministeren gyder sin glødende beundring ud over Tauber, der kvitterer med champagne. ”Na, alles gut, danke und wiedersehen!” Man tager afsked ved midnatstid. Richard forlader restauranten alene, ministeren bliver.

Uden for er han ventet. ”Jødelømler! Ud af Tyskland! råber nogle mænd og slår Tauber til jorden. Hvor blev mon ministeren af? Han er forsvundet ud af en bagdør. Han har jo aktive folk i arbejde uden for.

Taubers chauffør får ham ind i bilen. De kører til hotel Adlon og der pakkes i hast en kuffert. Et par timer senere, i det tidlige morgengry forlader Richard Tauber Berlin. Hurtigt ud af Tyskland, ind i det sikre Schweiz. Alle hans besiddelser i Tyskland konfiskeres. Han er sikker på, at det hele er midlertidigt. Han vil komme tilbage. Snart. Dette er uvirkeligt. Han er elsket af folket. Folket vil beskytte ham.

Taubers grundlæggende svaghed, der også er kilden til al den generøsitet, han udviser, er hans naivitet. I sangens, operaens og operettens verden er han konge. I virkelighedens verden er han et barn. Han forveksler bestandigt scenen med livet. På scenen begynder det hele jo hver aften på ny. På scenen er man gode venner efter at have været fjender under forestillingen. I Tyskland er han nu unerwünscht. Hvad er der sket med verden igen så hurtigt efter den sidste krig?

I de følgende år gæsteoptræder han i Tjekkoslovakiet, Frankrig, Holland, Belgien, Schweiz, Prag, Budapest, Linz, Salzburg og Storbritannien. På Wiener Staatsoper opføres Lehárs operette *Giuditta*, naturligvis med Tauber i hovedrollen.

Han slår sig ned i Wien, der tager ham til hjerte. De unge piger kaster blomster til ham, når han viser sig i sin store, blå Mercedes. De springer op på trinbrættet og beder om autograf. Han elsker det. Han er hjemme, han er wiener, han er østriger og stemmen er igen i fin form, han synger så hjerterne smelter og Wiens Staatsoper bliver hans base.

Han føler sig også hjemme i London, besøger ofte byen og indspiller en film, *Heart's Desire*, han giver *Liederabends*, og han møder den unge skuespillerinde, Diana Napier, som han gifter sig med i 1936. Richard taler dårligt engelsk, men hans frieri er overbevisende. Han ankommer i sin Mercedes med chauffør, to kanariefugle i et gyldent bur, en kæmpemæssig buket blomster og lader sig introducere.

”Two canaries. One sings, the other doesn't. You no sing. I do. We happy, yes? You be my woman. I bring my big blue Mercedes from

Vienna, yes, Schnappula? You play in my new film Heart's Desire. I write specially for you. All Settled, yes?"

I et interview efter Richards død fortæller Diana blandt andet i al diskretion, at det lykkedes hende "at gøre ham til en rigtig mand."

Da det nygifte par forlader kirken i Marylebone, venter hundredevis af londonere. De vil have en sang. "Richard, sing for us". Og Tauber synger den sang, der om nogen er hans varemærke, *You are my Hearts Delight* – Dein ist mein ganzes Herz. Diana bliver ham en loyal hustru, omend hun ikke forbliver ham helt tro. Men de holder sammen, og hun er ved hans side i de sidste timer. Men det er der endnu længe til.

De næste befinder parret sig på turné, Richard synger i Kairo og rejser rundt i USA, hvor han blandt andet optræder i Carnegie Hall. Ved hjemkomsten til Wien træffes der forberedelser til en turne i Italien.

Men også hans kære Wien vender sig mod ham. Hitlerjugend overfalder parret, river Dianas pels af hende, råber "Jødesvin" til Tauber. Anschluss er nær.

Den 12 marts 1938 marcherer de tyske tropper ind i Østrig og modtages med jubel. "Anschluss" er en kendsgerning. Tauber befinder sig på det tidspunkt i Milano og har reserveret plads i nattoget til Wien. Netop den 12. marts har han en aftale med sin halslæge, og den vil han overholde. Den forestående Italiensturne er vigtig og stemmen må ikke svigte. Diana, der opholder sig ved Rivieraen, ringer gentagne gange til sin mand og trygler ham om at blive i Italien. Nyhederne fra Østrig er truende. "Schnappula;" siger han beroligende, "mein Österreich bleibt mein Österreich."

Diana sætter sig i bilen og kører til Milano og henter ham. Hvis Tauber var taget til Wien, ville han være belvet arresteret. Fordi Diana rettidigt nåede frem til hans hotel i Milano, reddede hun hans liv. Frivilligt havde han aldrig forladt Wien.

Hjemme i Wien bemægtiger hans mangeårige chauffør, Emil Bischoff sig både bil og villaen i Schönbrunn. I fire år han været medlem af nazipartiet, uden Richards vidende naturligvis. Nu tager han hævn. Han, der før Dianas tid, suverænt tog sig af alle økonomiske transaktioner vedrørende bilens vedligeholdelse, benzin og andet uden Richard Taubers indblanding, havde sørget godt for sig selv og sine. Richard har aldrig taget sig af så inferiøre ting som at gennemse regninger. Det gør Diana til gengæld. Hun opdager, hvor groft Richard bliver bedraget og forlanger at

se alle regninger. Bischoff får en ekstra grund til sit had.

Og nu kører Emil flot rundt i Wien i den blå Mercedes og demonstrerer herrefolkets foragt og hån for den jødiske Schmaltztenor. Den sukkersøde stemme, den forførende stemme, som det tredje rige nu har udskilt. Desværre ikke så radikalt, som man gerne vil. Desværre ikke i en KZ lejr. Men i det mindste kan man forbyde folk at spille hans plader, man kan destruere alle hans indspilninger.

Forfatteren og kritikeren Alfred Polgar hævder „ dass Die Deutschen zwar augszezeichnete Nazis, aber miserable Antisemiten seien, und die Österreicher sind miserrable Nazis. Doch – bei Gott - was für ausgezeichnete Antisemiten sie sind.”

Tauber har nu intet statsborgerskab, og ægteparret får ophold i Schweiz, hvorfra han kan etablere koncertrejser. Italien vil gerne høre ham. De italienske fascister er endnu ikke grebet af jødehad, det bliver de først i slutningen af året, hvor man officielt overtager det Tyske Riges raceideologi. Og ingen, heller ikke Benito Mussolini kommer på den tanke at råbe andet end *da capo*, da Tauber indleder sin turne den 18. marts.

I Rom, efter en koncert, lyder en stemme fra parkettet, før bifaldet brager løs: ”Bravo, Ricardo il grande.” Stemmen tilhører Benjamino Gigli.

Styrket af suessen beslutter Tauber at forsøge en tilnærmelse til regimet i Tyskland. Han skriver til den advokat, der bistod ham ved skilsmissen fra Carlotta Vanconti og beder ham om at henvende sig til direktoratet ved Wiens Staatsoper. Han håber, at ledelsen vil viderebringe en afgørende oplysning til Herr Generalfeldmarschall Göring.

”Herr Tauber, der an seinem Vaterland in inningen Liebe hängt, würde sehr gern wieder an die Staatsoper nach Wien kommen, wenn dafür Vorsorge getroffen würde, daß er hier nicht, so wie es seiner zeit in Berlin der Falle war, wegen der angebliche Zugehörigkeit zum Judentum Angriffen ausgesetzt wäre.“

Og hvad er det så, Tauber ønsker, Göring skal vide? At Tauber er katolsk døbt, at han altså slet ikke er jøde. Håber han på at kunne stille sig i det tredje riges tjeneste, hvis han bliver anerkendt som racereren? Måske. Måske tænker han slet ikke i det øjeblik på sit eftermæle, der da ville have fået en anden karakter. Svaret er kort og er dateret den 15. 4. 1938: ”Dokumente nicht ausreichend, die Eigenschaft des Kammersänger Richard Tauber als Nichtjude einwandfrei nachzuweisen.“ Diana må

fortælle ham, at selv den dumme tenor her fem år efter Hitlers magtovertagelse må have begrebet omfanget af uhyrlighederne, og at Hitler virkelig mener at jøder skal udslettes fra jordens overflade .

Resten af 1938 og hele 1939 tilbringer parret med koncertrejser til Australien og Sydafrika. Det er et opslidende rejseliv, der tærer på stemme og kræfter. De vender tilbage til Schweiz i 1940. Richard skriver Diana har gjort god brug af sine engelske forbindelser, og opnår britisk statsborgerskab for sin mand i 1940. De tager omgående til London, og i suiten på Mailand Hotellet får Richard et nyt sammenbrud. Denne gang psykisk. Han bliver stum. Han, der ikke kan lade sit kære flygel i fred, han rører det ikke mere. I over en uge trækker han sig ind i sig selv. Diana lader ham være, det er det bedste, hun kan gøre for ham.

Hun prøver at skåne ham for aviser, det lykkes ikke, han finder dem selv, og han læser om et land, han ikke kender, ”Ostmark,” hvad er dog det! Og om sig selv kan han læse at denne ”Operettejøde” nu ikke mere vanærer det tyske folk.

De forlægger residensen til en suite i Grosvenor House, et af Londons bedste hoteller, og endelig får han en fast adresse. Pengene skal tjenes, altså ud og synge i provinsen. Det gør han, og imens må Diana tænke på sig selv. Hvor hun før var kong Taubers dronning overalt i verden, er det knap så interessant at sidde i et uopvarmet, akustisk håbløst teater et sted i den engelske provins. Hun kender desuden, forfra og bagfra hans repertoire. Tauber er blevet ældre, han er ikke helt konge for hende mere. Han er en aldrende, lidt for tyk mand, med en let hinkende gang på grund af gigten, nærsynet og tyndhåret. Hun er kun treogtrediv, hun må leve sit eget liv. Hvor? I armeen selvfølgelig. Tauber fatter det ikke, søger at tale hende fra det, han har brug for hende. Hun melder sig som sygepasser i den frivillige kvindelige hjælpeeskadron, 303 Polish. Hun taler fransk, taler udmærket tysk, hun er særdeles brugbar.

Tauber lejer en Daimler og kører sin hustru standsmæssigt til lazarettet i det skotske højland, med bilen pakket med cigaretter og chokolade til soldaterne. Han synger for dem og forlader hende med ordene, ”Schnappula, ich muss singen gehen, Geld verdienen.

Tauber synger, og for at skåne stemmen og sin tiltagende hæshed, tager han også dirigentopgaver på sig. Også som sådan tilhører han verdenseliten. Publikum beder altid dirigenten om en sang, når stykket er forbi. Som regel får de ønsket opfyldt.

I 1942 kommer Diana igen til London. Ægteparret er kærlige mod hinanden, og på trods af affærer til begge sider under deres adskillelse, tænker de bestemt ikke på skilsmisse. Men de bor ikke sammen. Diana bliver indkvarteret på Dorchester hotel, naturligvis betalt af sin mand.

Endelig er krigen til ende. Tyskland ligger i ruiner. Mange af de eksilerede håber på at vende hjem. Dette er ikke i Richards Taubers tanker. Han er taknemlig for sit nye fædreland, han skylder det noget. Og han byder ind, hvor han kan. Han arrangerer en koncert med Londons filharmoniske orkester til fordel for orkestret, der er i pengemangel. Han vil ikke synge, han vil dirigere. Det fornemme orkester, der er under ledelse af Sir Thomas Beecham, er lidt betænkelig, men tager dog mod tilbudet med tak. Koncerten bliver en stor succes og bliver indledningen til et varmt venskab mellem Tauber og orkesteret. De følger Tauber på en stor provinsturne i England. De elsker hans Wiener humør og der går adskillige anekdoter om ham.

En tidligere episode fra før krigen illustrerer hans overskud og elskelighed i kollegialt samvær. Da Sir Thomas holder prøve på Covent Garden på Smetanas *Den solgte brud*, med en besætning der overvejende er fra Prags opera, heriblandt også Tauber, er Sir Thomas utilfreds med deres tempo. Sir Thomas har sin egen mening om partiturets tempi, de synger ikke som han vil have det, og han er ved at miste tålmodigheden med sangerne, der bliver nervøse og usikre. Da træder Tauber hen til rampen og siger, ”Undskyld, Sir Thomas, men De må have mere tålmodighed med os. Efter at vi nu i 25 år har sunget denne opera forkert, kan De ikke mene, at vi nu straks skal synge den rigtigt, vel?” Sir Thomas må le.

Den ottende maj 1945 dirigerer Tauber i Palace Theatre *die Fledermaus* og synger for i fællesangene, ”God save the King,” og ”Land of Hope and Glory.” Han begynder at tænke på sin fremtid. Halsen gør ondt, stemmen vakler. Overanstrengelse, lyder det som sædvanligt fra lægelig side.

Han mødes med Lehár i Schweiz en allersidste gang i maj 1946. Lehár har ikke fået komponeret noget, siden samarbejdet med hans livs tenor blev afbrudt. Kan de sammen få et come back? Det taler de om, da de går tur i haven til hotel Baur au Lac. De bliver fotograferet, de giver interviews, det er otte år siden, de sidst har set hinanden. Richard har brug

for en ny Tauber sang, Lehár har brug for Tauber. Det ender med en udsendelse i radioen, live. Tauber synger *Immer nur lächeln, Dein ist mein ganzes Herz*, alle de kendte og elskede sange. Lehár dirigerer. De synger for hele Europa og for sidste gang fejrer duoen en fælles triumf. Aviserne er fulde af lovord,

”Tauber war in Bestform, seine Stimme stand jede Höhe durch, ihr Timbre war ungebrochen, ihre Wärme verführerisch wie eh und je. Sie hatte nichts, aber auch gar nichts von ihrem Zauber verloren.“

Lehárs skæbne i det tredje rige er en ganske anden end Taubers. Hans musik beundres af den nazistiske ledelse, og han lider ingen overlast. Skønt hans kone er af jødisk herkomst, forulempes hun ikke. Parret opholder sig uantastet i Østrig, i Wien og i Bad Ischl fra 1938 til 1945. Man kan undre sig over udstødelsen af Lehárs tenor, kunne ikke også han dog få lov af synge de melodier, nazisterne elsker? Sagen er vel at Tauber er dem for meget. Hvor Lehár er en lille rund og uanselig mand, der ikke gør noget videre væsen ud af sig, selv om han er særdeles formuende, så fører Tauber sig frem med pondus, selvsikkerhed og elán. Og så skilter han uforskammet med sin rigdom. Lille Lehár og hans jødiske kone får lov at overleve, Tauber skal udraderes, hånes, spottes og latterliggøres.

Nu er det blevet sommer. Sommeren 1947. Tauber skranter. Han taber sig, ser dårlig ud, har åndedrætsbesvær. I juli må han lade sig indlægge, og røntgenoptagelser viser at han har lungekræft. Den ene lunge står næppe til at redde, men en operation på den anden kan forsøges. Dette siger lægerne ikke til ham selv, men til Diana. Det er blot et lille indgreb i bronkierne der skal til, fortæller hun Richard, kun et par dage på sygehuset, så er det overstået.

Men bronkier eller ej. Ingen operation, ingen indlæggelse,ingen operation lige nu. For Tauber erfarer, at die Wiener Staatsoper kommer til London med en gæsteoptræden på Covent Garden. De vil opføre *Don Giovanni*. Det aftales, at Tauber den 27. september træder ind som don Ottavio og erstatter tenoren Anton Demota den ene aften. Tauber er lykkelig. At være sammen med wienerne igen er en glæde. Det er som at komme hjem. Holdet består blandt andet af Hans Hotter som don Giovanni, Tauber selv som don Ottavio, Elisabeth Schwarzkopf som Donna Elvira, Erich Kunz som Leporello og Hilde Gueden som Zerlina.

Der er stående ovationer til Richard Tauber. Wiener emigranterne blandt publikum hylder ham som deres, Briterne hylder ham

som Citizen Richard. Ingen, udover hans læge og Diana aner, at han er dødssyg.

Tre dage senere, den første oktober 1947 fjernes hans ene lunge. Den anden er angrebet af metastaser. Han kommer hjem, men er for dårlig, kan ikke få vejret, tilbage på hospitalet prøver man at stabilisere ham, han vil atter hjem, han hader hospitalet, men døden venter både dér og hjemme. Han udånder 8. januar 1948.

Richard Tauber er død

De danske såvel som de udenlandske aviser rydder forsiderne. Kai Flor skriver i Berlingske Tidende den 9. januar 1948: ”Nu er dette brogede liv, snart nede i bølgedalen, snart på de højeste tinder, men altid båret med et hjerteligt gemyt, afsluttet. Tauber var stor, både i fejl og i fortrin, så der bliver dog tilslut et indtryk af noget festligt tilbage. Indtrykket trods alt af en sanger af verdensformat.”

Den 20. februar 1948 kl. 18.30 er Royal Albert Halls syvtusind pladser besat og folk trænges desuden på uregelmenterede ståpladser. Elisabeth Schwarzkopf synger *You are my Hearts Delight*, orkester og kor spiller og synger Mozart, Schubert, Liszt og Johann Strauss, BBC transmitterer.

Da højtideligheden er forbi, rejser folk sig spontant og viser Tauber den sidste ære. Næsten ottetusinde mennesker synger *das Tauber Lied* over alle, hans sang *Dein ist mein ganzes Herz*, som han har sunget for dem på engelsk talløse gang: *You are my Hearts Delight*.

Efter et øjeblik forbløffelse sætter orkesteret sig og akkompagnerer.

Rejsen er til ende. Den begynder med Mozart og den slutter med Mozart. Richard Tauber ligger begravet på kirkegården Old Brompton i London. Der er altid friske blomster på hans grav, det sørger både den enkelte beundrer for, såvel som medlemmer af The Richard Tauber Foundation.

Der findes mange indgange på nettet til Richard Tauber, en af dem er en omtale i Wikipedia. Jeg har blandt andet også konsulteret Michael Jürgs biografi: Gern hab´ ich die Frau´n geküßt. List Verlag, 2000.

Richard Tauber

Adda Lykkeboe, juni 2006